

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Фінанси»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: очна (денна)
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «**Податок на додану вартість та його роль у формуванні доходів Державного бюджету України**»

здобувача Власенко Юлії Володимирівни

_____
(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент Славкова Алла Аркадіївна

_____
(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: _____ д.е.н., проф. Буряченко А.Є.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

_____
(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	6
1.1. Податок на додану вартість: основні поняття та принципи	6
1.2. Правове регулювання ПДВ в Україні	11
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ НАДХОДЖЕНЬ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЗА 2019-2023 РОКИ	21
2.1. Моніторинг фіскальної ролі податку на додану вартість	21
2.2. Оцінка стану бюджетного відшкодування податку на додану вартість	34
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ.....	40
3.1. Зарубіжний досвід справляння податку на додану вартість та особливості його застосування в Україні	40
3.2. Проблеми справляння податку на додану вартість в Україні та можливі шляхи їх вирішення	43
3.3. Напрями підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість у Державному бюджеті України.....	48
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність теми. Податкова система держави є важливим елементом функціонування національної економіки. Її ефективність є запорукою успішного виконання макроекономічних завдань та досягнення стратегічно важливих для держави цілей. Однією з таких цілей для України є подальший розвиток ринкової економіки, опираючись на приватного власника як найбільш ефективного суб'єкта господарювання, що здатний забезпечувати економічне зростання, створення внутрішнього валового продукту, справедливий розподіл та перерозподіл якого зумовлює підвищення добробуту населення, вирішення соціальних проблем та забезпечує виконання державою своїх функцій.

В умовах науково-технічної та інформаційної революції на перший план виходить оподаткування новоствореного доходу підприємства. Серед таких податків найбільш вагоме місце займає податок на додану вартість. У більшості країн цей податок забезпечує від 12 до 30 % державних доходів, що становить еквівалент приблизно в 5-10% національного валового продукту. Питання функціонування ПДВ актуальне і для України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковцями та практиками безперервно ведуться дискусії про роль податку на економіку країни, зниження та диференціацію ставки оподаткування, проблеми адміністрування платежів. Питання щодо податку на додану вартість досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, а саме: Бетлій О., Джуччі Р., Кірхнер Р. [10], Братушка Е.С., Кононець Є.В. [11], Кулик П.Л. [21], Левченко О.Г., Ігнат'єв О.В. [22], Мойсеєнко О. [4], Оксенюк О.І. [27], Понамар'єв Т.В., Царенко М.М. [31], Рябець І.Л. [34], Світовий О.М. [35], Сковинарен О.Є. [36], Угрин В.В. [39], Юр'єва О.І. [43].

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо удосконалення діючого механізму оподаткування податком на додану вартість.

Завдання дослідження:

- визначити сутність поняття доданої вартості та податку на додану вартість;
- дослідження основних етапів становлення ПДВ в Україні;
- розглянути діючий механізм справляння податку;
- дослідити надходження ПДВ до Зведеного бюджету країни та діагностувати наявний стан заборгованості з цього податку;
- виявити та розрахувати основні критерії фіскальної ефективності податку на додану вартість;
- оцінити стан бюджетного відшкодування податку на додану вартість;
- проаналізувати механізм стягнення ПДВ в зарубіжних країнах та можливості його застосування в Україні;
- визначити проблеми справляння податку на додану вартість в Україні;
- запропонувати напрями підвищення фіскальної ефективності ПДВ в Державному бюджеті України.

Об'єктом дослідження є податок на додану вартість.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають між державою і платниками податку щодо стягнення ПДВ.

У процесі даного дослідження використовувались *наступні методи дослідження*: аналіз та синтез (з метою визначення сутності поняття доданої вартості); індукція та дедукція (з метою дослідження основних етапів становлення ПДВ в Україні та аналіз діючого механізму справляння податку); економічно – математичні методи (для того щоб провести моніторинг надходження ПДВ до Зведеного бюджету країни та діагностувати наявний стан заборгованостей).

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає в підтвердженні ефективності застосування в Україні ПДВ як основного бюджетоутворюючого непрямого податку на споживання та наданні рекомендацій щодо підвищення ефективності стягнення ПДВ в Україні. Також, практична значущість полягає у розробці комплексних заходів для підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість в Україні шляхом оптимізації ставок оподаткування, вдосконалення системи пільг, усунення подвійного оподаткування, спрощення адміністрування та прискорення відшкодування ПДВ, гармонізації законодавства з нормами ЄС, посилення контролю за незаконним відшкодуванням ПДВ, а також усунення недоліків функціонування системи електронного адміністрування ПДВ. Запропоновані напрями мають на меті забезпечити стабільні надходження цього бюджетоутворюючого податку до Державного бюджету України, що матиме позитивний вплив на фінансування важливих сфер економіки та соціальної політики держави.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі і нормативно-правові акти Верховної Ради України, статистичні дані державної фіскальної служби України, монографічна література, публікації науковців у періодичних виданнях, інтернет – ресурси.

Апробація матеріалів дослідження. За напрямом кваліфікаційної бакалаврської роботи були опубліковані тези доповіді на тему «Оцінка стану бюджетного відшкодування податку на додану вартість в Україні» у збірнику наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції "Відновлення економіки України: начасні можливості та напрями фінансування", що відбудеться 2 травня 2024 року на базі кафедри фінансів імені Віктора Федосова Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (м. Київ- м. Бремен) [13]

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

1.1 Податок на додану вартість: основні поняття та принципи

Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із ключових загальнодержавних непрямих податків, що стягується з вартості споживання товарів та послуг як юридичними, так і фізичними особами. Особливістю ПДВ є те, що його сплата не залежить від фінансового стану платника, адже він вбудований у ціну товару чи послуги і сплачується кінцевим споживачем.

ПДВ може мати диференційовані ставки для різних категорій товарів та послуг, що дозволяє стимулювати або стримувати споживання певних груп залежно від економічної доцільності. Крім того, ставки ПДВ часто коригуються державою залежно від макроекономічних умов, зокрема з метою регулювання сукупного попиту.

Економічна сутність ПДВ полягає в тому, що він уособлює частину новоствореної доданої вартості, яка формується на кожному етапі виробництва, постачання чи обігу товарів та послуг. Фактично сума ПДВ додається до продажної ціни і сплачується кінцевим споживачем при придбанні товару чи послуги. Таким чином, ПДВ розподіляє податковий тягар між усіма ланками ланцюга створення вартості.

Дослідники відзначають, що ПДВ справляється на основі кожної окремої угоди купівлі-продажу, починаючи з етапу виробництва товару і закінчуючи його реалізацією кінцевому споживачу. При цьому платники ПДВ мають право зараховувати суму сплаченого податку при придбанні товарів та послуг як податковий кредит до суми своїх податкових зобов'язань.

Отже, ПДВ є багатоступінним непрямим податком на споживання, ефективним інструментом наповнення бюджету та регулювання споживчого попиту. Його універсальність та гнучкість у застосуванні пояснюють широку розповсюдженість та провідну роль ПДВ у податкових системах багатьох країн світу.

Податковий кодекс України (ПКУ) містить досить лаконічне визначення податку на додану вартість – це непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм розділу V ПКУ (пункт 14.1.178 пункт 14.1 статті 14). Це дає змогу вченим висловлювати власні думки щодо визначення сутності ПДВ. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Визначення поняття «податок на додану вартість»

Автор	Визначення
Семененко Т.М.	«Податок на додану вартість - це непрямий податок, який є частиною новоствореної вартості товарів (робіт, послуг), яка формується на кожному етапі виробництва, обігу та включається до ціни товару і сплачується кінцевим споживачем».
Сидоренко Р.В.	«Податок на додану вартість є одним з найбільш прогресивних непрямих податків, який в умовах ринкової економіки є найбільш ефективним».
Світовий О.М.	«Податок на додану вартість - зводиться до сплати цього податку продавцем товарів, робіт, послуг з тієї вартості, що додається до вартості придбаних матеріалів та послуг».
Лесько М.В.	«ПДВ - фіскальний податок, що стягується на стадії виробництва і руху товарів із суми доданої вартості незалежно від фінансових результатів господарської діяльності».
Подолянчук О.А.	«ПДВ - непрямий загальнодержавний податок, який є складовою ціни товарів і послуг та включає податкові зобов'язання щодо постачання товарів (послуг), податковий кредит щодо постачання товарів (послуг) та зобов'язання перед бюджетом з ПДВ».

Продовження таблиці 1.1

Оксенюк О.І.	«ПДВ - податок на споживання, який стягується із доданої вартості, що створюється на кожному етапі виробництва, сплачується кінцевим споживачем та вноситься до бюджету продавцем, за винятком випадків здійснення операцій за участі нерезидентів».
Дугар Т.Є.	«ПДВ - це непрямий податок з доданої вартості, яка створюється на всіх стадіях виробництва й обігу, що включається у вигляді надбавки в ціну товару, робіт та послуг і цілком оплачується кінцевим споживачем товарів, робіт, послуг».
Чирва А.А.	«ПДВ - це непрямий податок, що є частиною новоствореної вартості, яка утворюється на кожному етапі виробництва або обігу, його сума входить до продажної ціни на товари (роботи, послуги) і сплачується кінцевим споживачем».

Джерело: складено за [17, 18, 25, 28, 46]

Понад 140 країн світу використовують ПДВ, але є й противники цього податку. Найбільш відомою країною, де він не застосовується, є США: на федеральному рівні штати виступають проти його введення, а введення на рівні штату або муніципалітету є непрактичним, оскільки це ускладнило б внутрішню торгівлю. Також ПДВ відсутній у багатьох країнах з невеликим виробництвом та у країнах, які мають значні природні ресурси та інші джерела доходу.

Після отримання незалежності та переходу до ринкової економіки Україна ввела податок на додану вартість (ПДВ), який є загальноприйнятим у більшості європейських країн. У 1992 році в Україні було введено ПДВ, який разом з акцизним збором замінив податки з обороту та продажу.

У розвитку системи ПДВ в Україні було три основні етапи. Початковий етап розпочався з прийняття Закону України від 20 грудня 1991 року про податок на додану вартість, який пізніше був кілька разів змінений. Закон діяв з 1 січня 1992 року до червня 1993 року. Пізніше його замінив Декрет Кабінету Міністрів від 26 грудня 1992 року «Про податок на додану

вартість», який діяв до 1997 року. Прийняттям Закону України «Про податок на додану вартість» 3 квітня 1997 року розпочався другий етап. Цей закон діяв до введення нового Податкового кодексу України в 2010 році.

Протягом десятиліть функціонування ПДВ в Україні накопичилася достатня кількість інформації щодо того, як можна удосконалити цей податок. Багато країн світу зараз перебувають у процесі реформування ПДВ з такими цілями, як встановлення нижчих ставок на товари першої необхідності, спрощення адміністрування та сплати, попередження ухилення від сплати, адаптація до інтеграційних процесів і т.д..

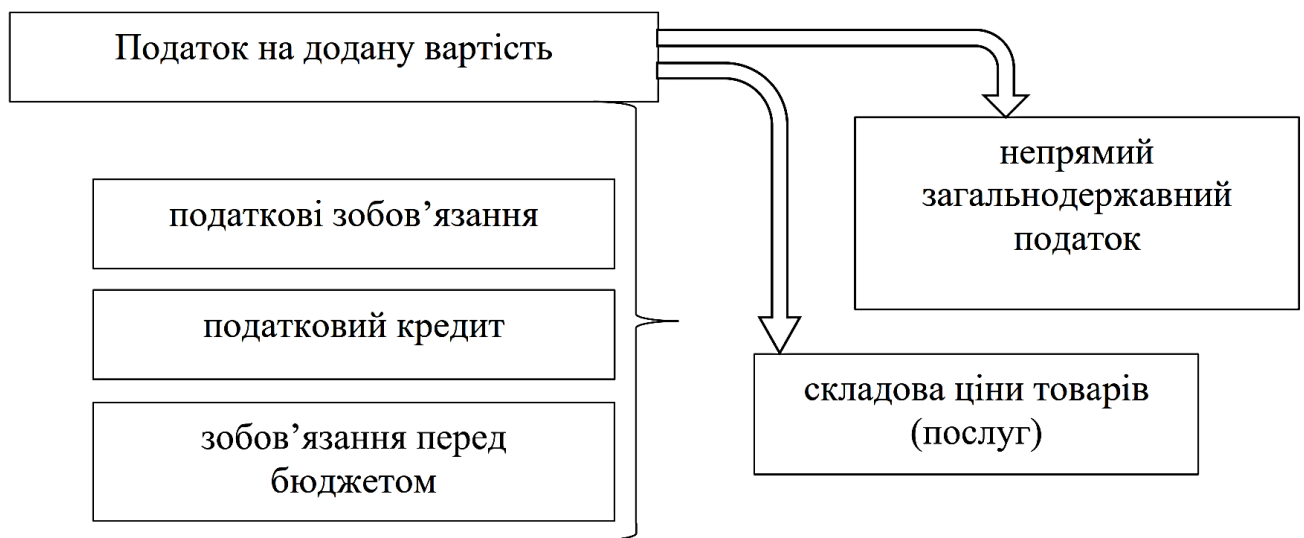

Рисунок 1.1 - Сутність податку на додану вартість

Джерело: [10]

Податок на додану вартість має багато особливостей, які відображають його значну фіскальну функцію та особливості механізму справляння. Насамперед, він є найважливішим податком у країні, гроші від якого спрямовуються до дохідної частини державного бюджету, і Верховна Рада України контролює його. ПДВ належить до категорії непрямих податків з певними характеристиками. Його особливість полягає в тому, що він впливає на формування ціни на стадії реалізації товарів чи послуг, не впливаючи прямо на виробничу стадію. Це робить його фактором, який обмежує споживання через зростання цін. Існує різниця між реальним платником податку,

споживачем, який фактично сплачує податок, і формальним платником податку, продавцем, який перераховує ПДВ до бюджету. Ця різниця входить до ціни товару.

Податки на додану вартість мають застосовуватися на кожній стадії товарообігу, незалежно від того, чи це внутрішні операції чи зовнішньоекономічна діяльність. Підводячи підсумок, ПДВ є непрямим універсальним податком, який сплачується продавцем офіційно, але фактично сплачується покупцем товарів чи послуг.

Податок на додану вартість (ПДВ) є складним і багатогранним інструментом, який має як переваги, так і недоліки.

Переваги ПДВ:

1. Оподаткування переважно доходів, спрямованих на споживання, що сприяє накопиченню.
2. Нейтральність до процесів ціноутворення, оскільки податковий тягар розподіляється рівномірно між усіма групами товарів і послуг.
3. Відсутність подвійного оподаткування і кумулятивного ефекту.
4. Ритмічність надходження коштів до державного бюджету.
5. Регулювання розміру заробітної плати і цін.
6. Можливість стримувати необґрунтований ріст цін та прискорювати витіснення з ринку слабких підприємств.

Недоліки ПДВ:

1. Широкий простір для ухилення від сплати податку.
2. Складний механізм нарахування податку, що може стати перешкодою для підприємств.
3. Податок на додану вартість вилучає значну частину обігових коштів бізнесу, що може вплинути на ліквідність підприємств.

ПДВ, незважаючи на недоліки, продовжує бути важливим інструментом фіскальної політики, який використовується у багатьох країнах для збирання доходів і регулювання економіки.

Підводячи підсумок, податок на додану вартість (ПДВ) є непрямим загальнодержавним податком, який включається у вартість товарів і послуг. Він охоплює оподаткування постачання товарів (послуг), відрахування податкового кредиту за ці товари (послуги) та зобов'язання перед бюджетом з оподаткування ПДВ.

Податок на додану вартість (ПДВ) регулює економічні процеси та гарантує стабільність доходів державного бюджету, а також відіграє важливу роль у фіскальній системі. Його особливість полягає в тому, що він оподатковує споживчу вартість на кожному етапі виробництва та обігу продукту, що гарантує стабільні податкові надходження та постійне фінансування державних потреб. ПДВ ефективно регулює ціни, не втручаючись у економічну поведінку підприємств. Тим не менш, його застосування та нарахування можуть бути складними, а висока ступінь маневрування може призвести до проблем з ухиленням від сплати. В цілому ПДВ є важливим інструментом для регулювання економічних процесів і підтримки стабільності фінансів держави.

1.2 Правове регулювання ПДВ в Україні

Основною функцією держави як учасника економічних процесів є забезпечення соціально-економічного розвитку країни, що потребує фінансування з державного бюджету. Одним із головних джерел надходження коштів у бюджет є податки та збори. Найбільша частка доходів у державний бюджет України становить податок на додану вартість. Проте існуюча система оподаткування ПДВ виявляється недостатньо ефективною. [11]. З метою більш чіткого розуміння систему елементів ПДВ наведено у табл. 1.2.

Одним з основних компонентів податку (збору, платежу, внеску) є його платники, які є учасниками податкових відносин і відповідають за сплату фіскальних платежів із власних фінансових ресурсів або за допомогою коштів інших суб'єктів. [16].

Таблиця 1.2 - Система елементів ПДВ

Елемент ПДВ	Визначення елементів
Платники податку	Особи, які здійснюють або мають намір здійснювати комерційну діяльність і реєструються за власним бажанням як платники податку.
	Особи, що зареєстровані чи підлягають реєстрації як платники податку.
Об'єкт оподаткування	Постачання товарів і послуг, які мають місце здійснення на митній території України..
	Ввезення товарів на митну територію України.
	Вивезення товарів за межі митної території України.
	Постачання послуг з міжнародних перевезень.
База оподаткування	Вартість товарів і послуг з урахуванням загальнодержавних податків і зборів, яка не може бути меншою, ніж ціна придбання цих товарів і послуг.
Ставка податку	20% (базова ставка); 0%; 7%; 14% (пільгові ставки).
Порядок обчислення податку	Різниця між податковим зобов'язанням і податковим кредитом.
Податковий період	Один календарний місяць.
Строк та порядок сплати податку	Після закінчення граничного терміну подання податкової декларації з ПДВ, сума податкового зобов'язання, враховуючи податковий кредит, має бути сплачена протягом 10 календарних днів.

Продовження таблиці 1.2

Строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку	Після закінчення звітного (податкового) періоду податкова декларація з ПДВ подається упродовж 20 календарних днів.

Джерело: [17]

Платниками податку на додану вартість є економічні суб'єкти, що здійснюють комерційну діяльність, у сфері придбання, виробництва та продажу товарів, послуг, робіт, відповідно до вимог чинного податкового законодавства. Однак на практиці реальними платниками стають споживачі, оскільки податок на додану вартість є непрямим фіскальним збором, і його розмір включається до кінцевої ціни товарів, робіт і послуг. [26].

Особа, яка здійснює си планує здійснювати господарську діяльність і реєструється платником податку у добровільному порядку	Особа, яка підлягає реєстрації або зареєстрована як платник податку на доданку вартість	Особа, яка здійснює оподатковувані операції переміщення товарів через митний кордон
Особа, яка веде облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи	Особа-управитель майна, яка веде облік податкових зобов'язань	Особа, яка проводить операції з постачання безхазяйного майна
Особа, яка вносить податок з об'єктів оподаткування - поставок послуг підприємствами залізничного транспорту з їх основної діяльності	Особа-інвестор, яка веде окремий облік податкових зобов'язань, пов'язаних з виконанням умов контрактів про розподіл продукції	

Рисунок 1.2 - Платники податку на додану вартість

Джерело: складено за [25]

Податок на додану вартість є ключовим фіскальним інструментом, який базується на ідентифікації та оподаткуванні різних господарських операцій. Його сутність полягає у визначенні та оподаткуванні сукупності дій, що призводять до збагачення товарів або послуг на кожному етапі їхнього обігу. Платниками податку є особи, які здійснюють чи планують здійснювати господарські операції, що передбачає їхню реєстрацію та зобов'язання щодо сплати ПДВ. Об'єктом оподаткування є саме ця сукупність законодавчо визначених дій, які породжують податкові зобов'язання та кредити для платників податку [29. С. 372].

Згідно з положеннями статті 185 Податкового кодексу України, об'єктом оподаткування податком на додану вартість є різноманітні операції, які здійснюють платники податку, зокрема:

- 1) постачання товарів і пов'язані операції, такі як безоплатна передача, передача права власності застави, товарного кредит, а також операції з передачі об'єктів фінансового лізингу;
- 2) надання послуг і виконання робіт на митній території України;
- 3) імпорт (експорт) товарів на (з) митну територію України;
- 4) послуги, пов'язані з міжнародними перевезеннями та інші подібні операції [21].

База оподаткування податком на додану вартість визначається на основі договірної вартості операцій з постачання товарів, робіт і послуг, при цьому враховуються загальнодержавні податки, платежі та збори. Важливо враховувати, що як база оподаткування операцій з постачання товарів або послуг, так і база оподаткування випуску товарів або послуг, виготовлених самостійно, не може бути нижчою за звичайні ціни. База оподаткування операцій з продажу необоротних активів не може бути нижчою за їх балансову вартість, визначену станом бухгалтерського обліку на початок звітного (податкового) періоду. Тим не менш, державне регулювання цін на газ для населення та ринкова електрична енергія є винятками.

20 %	Операції з постачання товарів і послуг на митній території, з увезення товарів на митну територію, з постачання послуг з міжнародних перевезень та інші операції, крім тих, що не є об'єктом оподаткування за ставками 0 %, 7 %, 14 %
14 %	Операції з постачання на митній території та ввезення на неї окремих видів сільськогосподарської продукції
7 %	Операції з постачання на митній території та ввезення на неї окремих видів лікарських засобів, з постачання послуг із показу (проведення) театральних, концертних, музичних, кіноматеографічних та інших номерів, з постачання послуг з тимчасового розміщення у готелях тощо
0 %	Операції з вивезення товарів за межі митної території, з постачання товарів для заправки морських і повітряних суден, з постачання товарів магазинам безмитної торгівлі, з постачанням послуг, пов'язаних із міжнародними перевезеннями тощо

Рисунок 1.3 - Розміри ставок податку на додану вартість

Джерело: складено за [11]

Базою оподаткування для товарів, імпортованих на митну територію України, є договірна або контрактна вартість товарів; однак ця вартість не може бути нижчою за митну вартість, яка включає мито та акцизний податок, які повинні бути сплачені та враховані в ціні товару. У випадку, якщо фізичні особи ввозять товари у формі ручної поклажі (супроводжуваний багаж) через відкриті пункти пропуску для повітряного сполучення, базою оподаткування є частина фактурної вартості товарів, яка перевищує €1000. Перевищення в інших пунктах пропуску, крім відкритих пунктів пропуску для повітряного сполучення, становить €500.

Операції, пов'язані з ввезенням та продажем на митній території України пшениці, меслину, ячменю, кукурудзи, соєвих бобів, насіння свиріпи та ріпаку, насіння соняшнику, оподатковуються за ставкою 14% податку на додану вартість. В той же час, експортні та реекспортні зовнішньоекономічні операції не підлягають оподаткуванню податком на додану вартість і оподатковуються за ставкою 0%.

Отже, податок на додану вартість характеризується різноманітністю типів господарських операцій, які є предметом оподаткування, різними підходами до визначення бази оподаткування та строками визнання податкових зобов'язань, а також різними ставками податку. Ця багатогранність елементів ПДВ дозволяє регулювати секторальний економічний розвиток через механізми оподаткування. [22].

Правове регулювання ПДВ в Україні пройшло кілька етапів свого розвитку та удосконалення. Із аналізу джерел можна зробити висновок, що правове регулювання ПДВ в Україні пройшло п'ять етапів.

- 1 ЕТАП (1992-1997 РР.) Закон України "Про податок на додану вартість" (на даному етапі додано субрахунок "З ПДВ" до рахунку 68 та в платіжних документах виділено сума ПДВ; введено декларацію з ПДВ)
- 2 ЕТАП (1998-1999 рр.) Закон України "Про податок на додану вартість" зі змінами; Інструкція з бухгалтерського обліку ПДВ (введено податкову накладну, Книгу обліку придбання та вибуття товарів, введено рахунок 67 "Податкові розрахунки")
- 3 ЕТАП (2000 - 2005 рр.) Закон України "Про податок на додану вартість" зі змінами; Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань (введено нові субрахунки для обліку розрахунків з ПДВ: 641 "Розрахунки за податками", 643 "Податкові зобов'язання", 644 "Податковий кредит")

- 4 ЕТАП (2006-2010 рр.) Закон України "Про податок на додану вартість" зі змінами та доповненнями (введено Реєстр виданих та отриманих податкових накладних)
- 5 ЕТАП (2011 і до тепер) Податковий кодекс України; План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань (ставку ПДВ знижено з 20% до 17%, визначено порядок коригування податкового зобов'язання та податкового кредиту)

В Україні система оподаткування ПДВ регулюється рядом законодавчих актів та нормативних документів. Основною правовою базою для адміністрування ПДВ є Податковий кодекс України, прийнятий у 2010 році. Важливу роль в цьому процесі відіграють також інші нормативні документи.

Уряд України регулює податок на додану вартість (ПДВ), який є одним із найважливіших податків. У розділі 14 Податкового кодексу України містяться основні положення щодо об'єктів оподаткування, ставок податку та процедур нарахування та сплати ПДВ. Це основний документ у цій галузі. Постанови Кабінету Міністрів України уточнюють правила, уточнюють переліки товарів і послуг із спеціальними ставками чи пільгами, регулюють процеси подання звітності та інші аспекти. Ці постанови детально описують механізми адміністрування ПДВ.

Адміністрування податку на додану вартість (ПДВ) в Україні регламентується комплексом нормативно-правових актів різного рівня. Центральну роль відіграє Податковий кодекс України, який визначає загальні засади оподаткування ПДВ, порядок обчислення податкових зобов'язань та кредиту, ставки оподаткування тощо. Проте деталізовані процедурні аспекти справляння цього податку деталізуються в підзаконних актах.

Одним із ключових документів є Податковий регламент - підзаконний нормативно-правовий акт, що регулює практичні питання адміністрування ПДВ. Зокрема, він встановлює порядок подання платниками податкових декларацій, ведення податкового обліку і звітності з ПДВ. Вимоги до

належного відображення в бухгалтерському обліку операцій, підлягаючих оподаткуванню ПДВ, а також складання фінансової звітності для цілей обчислення цього податку, визначаються Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні".

У сфері регулювання міжнародних операцій важливу роль відіграють міжнародні угоди про уникнення подвійного оподаткування, укладені Україною з іншими країнами. Вони встановлюють спеціальні правила адміністрування ПДВ під час здійснення транскордонних господарських операцій, визначають порядок взаємного визнання сум сплаченого податку.

Крім того, певні галузеві особливості адміністрування ПДВ для суб'єктів господарювання у сферах енергетики, комунальних послуг тощо можуть встановлюватись постановами відповідних національних регуляторних комісій.

Отже, управління податком на додану вартість в Україні є складним багаторівневим процесом, врегульованим різноманітними законодавчими та підзаконними нормативно-правовими актами як національного, так і міжнародного рівня. Такий комплексний підхід забезпечує повне та деталізоване правове регулювання відносин у цій сфері оподаткування.

Аналіз цих нормативних актів підкреслює складність та об'єм правового регулювання ПДВ в Україні. Дотримання цих правил є обов'язковим для суб'єктів оподаткування, оскільки невідповідність може призвести до податкових ризиків та санкцій. Тому важливо уважно вивчити та дотримуватися цих правових норм під час здійснення операцій, пов'язаних з ПДВ в Україні [30. С. 344].

Адміністрування податку на додану вартість (ПДВ) включає ряд методів та процедур, спрямованих на збір податку та забезпечення його ефективного та справедливого стягнення. Основні аспекти адміністрування ПДВ в Україні включають:

1. Облік ПДВ:

- Реєстрація суб'єктів оподаткування.
- Облік операцій, що підлягають оподаткуванню ПДВ.
- Ведення ПДВ-обліку.

2. Звітність ПДВ:

- Подання податкових декларацій.
- Вказання обсягів операцій, ставок ПДВ та суми податку до сплати.
- Подання звітності щокварталу.

3. Сплата ПДВ:

- Своєчасна сплата суми ПДВ до бюджету.

4. Контроль за виконанням податкових зобов'язань:

- Податкова інспекція.
- Електронне адміністрування для автоматизації процесів обліку, звітності та контролю.

Дотримання цих методів та процедур є важливим для суб'єктів оподаткування в Україні, оскільки порушення правил може призвести до податкових санкцій та штрафів. Ефективне адміністрування ПДВ сприяє збору податку та забезпечує фінансову стабільність держави.

Адміністрування податку на додану вартість українською системою фіскальної політики стикається з низкою складних проблем, що потребують уваги та системних рішень. Основними викликами є складність законодавства, неспроможність контролю, податкові шахраїства та необхідність електронного адміністрування. Ці проблеми впливають як на платників податків, так і на податкові органи, створюючи перешкоди для ефективного функціонування системи оподаткування.

Складність законодавства є однією з найважливіших проблем, яка ускладнює роботу як податкових органів, так і платників податків. Велика кількість нормативних актів, часті зміни до законодавства та неоднозначні трактування окремих норм створюють плутанину та підвищують ризик

помилки у звітності. Це, у свою чергу, призводить до додаткових витрат часу та ресурсів на коригування помилок та з'ясування спірних питань.

Неспроможність контролю з боку податкових органів також є серйозною проблемою. Відсутність ефективних механізмів контролю та моніторингу призводить до того, що значна частина ПДВ залишається несплаченою або неправильно нарахованою. Це негативно впливає на надходження до бюджету та створює несправедливі умови для сумлінних платників податків.

Податкові шахраїства, такі як фіктивні операції та карусельні схеми, стають дедалі поширенішими. Шахраї використовують складність законодавства та недоліки системи контролю для ухилення від сплати ПДВ, що завдає значної шкоди державному бюджету. Боротьба з податковими шахраями вимагає координації зусиль податкових органів, правоохоронних структур та міжнародних партнерів.

Необхідність електронного адміністрування є ще одним важливим викликом. Впровадження сучасних технологій та автоматизація процесів можуть значно спростити адміністрування ПДВ, зменшити кількість помилок та підвищити прозорість. Проте, для цього необхідно забезпечити надійну технічну інфраструктуру та навчання персоналу, що потребує значних інвестицій та часу

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ НАДХОДЖЕНЬ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЗА 2019-2023 РОКИ

2.1 Моніторинг фіскальної ролі податку на додану вартість

Однією з форм універсальних акцизів, яка з'явилася в 1900-х роках, є плата за подану вартість. Наразі цей податок складає значну частину доходів бюджетів багатих європейських країн. Податок на додану вартість, з економічної точки зору, є непрямим податком, який оподатковує витрати кожного окремого споживача товару, роботи чи послуги, а не дохід чи прибуток. Отже, цей податок вважається найнесправедливішим.

У той же час, у більшості країн світу суспільний добробут зростає з величезними темпами, і ця проблема стає менш важливою. Його фінансові переваги, зокрема регулярність надходження до бюджету, простота обрахування та неможливість зникнення об'єкта оподаткування, є важливими [11].

Запровадження податку на додану вартість передбачає необхідність визначення поняття доданої вартості, її складових. Доданою вважається вартість, що додається в процесі виробництва товару до вартості сировини, матеріалів, палива на кожній стадії руху товарів від виробника до споживача.

Величина доданої вартості розраховується як різниця між вартістю продукції, що реалізується, і вартістю сировини і матеріалів, використаних у процесі їх виробництва. Додана вартість може бути розрахована також шляхом додавання складових елементів, що характеризують її структуру – заробітної плати з нарахуваннями на неї до фондів соціального забезпечення, прибутку, процентних платежів, амортизації [7].

Вибір методів обчислення ПДВ є необхідним для введення ПДВ. У процесі обчислення ПДВ використовується кілька методів, але кредитний є найпоширенішим. Він також був прийнятий в Україні. Суть цього підходу полягає в тому, що сума податку, яка має бути сплачена до бюджету, визначається як різниця між сумою податку, сплачена покупцями, і сумою податку, сплачена постачальникам матеріалів, які використовуються в процесі виробництва.

Цей підхід до обчислення зобов'язань із податку на додану вартість має деякі недоліки. Основна з них полягає в тому, що існує тривалий проміжок часу між сплатою податку в ціні придбаних матеріальних ресурсів і відшкодуванням цієї суми після реалізації продукції, яку компанія виробила. Це відбувається через різницю в сплаті до бюджету [17].

Величина цього розриву може бути досить значною залежно від тривалості виробничого циклу. У цьому випадку також важливо, наскільки швидко виробляється товар. Якщо виробнича продукція не реалізується з тих чи інших причин, підприємство не може витратити податок на додану вартість, сплачений у ціні придбаних матеріальних ресурсів і основних фондів, що призведе до втрати оборотних коштів [17].

В умовах недостатнього сукупного попиту на товари, або низької якості і конкурентноспроможності багатьох видів продукції, що ускладнює її реалізацію, ця вада податку досить суттєва і створює певні труднощі в його застосуванні. Проте переваги податку на додану вартість досить значні. Він стимулює експорт, оскільки є внутрішнім податком, і обороти з експорту не оподатковуються. Він забезпечує стабільність податкових надходжень до бюджету, досить зручний у визначенні податкових зобов'язань.

Все це зумовило постійне зростання обсягу податку в доходах бюджетів багатьох країн [1].

Податок на додану вартість (ПДВ) є важливим та поширеним непрямим податком у сучасній податковій системі та виступає ключовим джерелом

доходів державного бюджету, забезпечуючи значну частку фінансових ресурсів, що власне необхідні для фінансування державних витрат та реалізації соціально – економічних програм.

Таким чином, моніторинг фіскальної ролі ПДВ полягає в оцінці ефективності його адміністрування та аналізі впливу на економіку, а також вивчення ступеня дотримання податкового законодавства платниками податків. В першу чергу, існує необхідність у тому, щоб провести аналіз доходів державного бюджету України за останні п'ять років, зокрема за 2019 рік, результати проведеного аналізу наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Доходи державного бюджету України за 2019 рік млн.грн.

Станом на...	Доходи	Місячний доход	
на 01.01.2019	54550,7	за січень	54550,7
на 01.02.2019	124770,7	за лютий	70220,0
на 01.03.2019	210623,7	за березень	85853,0
на 01.04.2019	322564,1	за квітень	111940,4
на 01.05.2019	426720,6	за травень	104156,4
на 01.06.2019	506849,3	за червень	80128,8
на 01.07.2019	584137,1	за липень	77287,8
на 01.08.2019	671795,9	за серпень	87658,8
на 01.09.2019	739751,0	за вересень	67955,1
на 01.10.2019	810914,9	за жовтень	71163,9
на 01.11.2019	899707,3	за листопад	88792,4
на 01.12.2019	998278,9	за грудень	98571,7
план на 2019 •	1026131,8	виконання	97,3%

Джерело: складено автором на основі [15-17]

Доходи державного бюджету поступово зросли протягом 2019 року, як показано в таблиці 2.1. Станом на 1 лютого надходження на початку року були порівняно невеликими, становивши 54,6 млрд грн. Але вони зростали щомісяця і до кінця грудня 2019 року становили 998,3 млрд грн.

Загалом за 2019 рік до державного бюджету України надійшло 998,3 млрд грн доходів, що становить 97,3% від запланованих 1026,1 млрд грн. Таким чином, план з доходів бюджету у 2019 році був виконаний на майже 97,3%. До бюджету традиційно надходили найбільші надходження в останні місяці року, особливо в грудні, коли надійшло 98,6 млрд грн.

Таким чином, дані таблиці показують стабільне зростання доходів державного бюджету України протягом 2019 року, включаючи значні надходження наприкінці року та загалом досить високе виконання запланованих показників з доходів на рівні 97,3%.

Доходи державного бюджету України за статтями доходів за 2019 рік наведено у додатках (Додаток А). Варто, провести аналіз доходів до державного бюджету України за 2020 рік. Результати аналізу наведено нижче у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 - Доходи державного бюджету України в 2020 р. млн. грн.

Станом на...	Доходи	Місячний доход	
на 01.02.2020	50968,5	за січень	50968,5
на 01.03.2020	122773,4	за лютий	71804,9
на 01.04.2020	211033,9	за березень	88260,4
на 01.05.2020	314847,3	за квітень	103813,4
на 01.06.2020	388260,1	за травень	73412,8
на 01.07.2020	519390,1	за червень	131130,1
на 01.08.2020	588456,0	за липень	69065,9
на 01.09.2020	688695,0	за серпень	100238,9
на 01.10.2020	765108,6	за вересень	76413,7
на 01.11.2020	842437,8	за жовтень	77329,2
на 01.12.2020	944775,1	за листопад	102337,3

Продовження таблиці 2.2

на 31.12.2020	1076016,7	за грудень	131241,6
план на 2020 •	1095580,4	виконання	98,2%

Джерело: складено автором на основі [15-17]

У 2020 році державний бюджет України поступово наповнювався доходами протягом року, як показано в аналізі даних таблиці 2.3. Станом на 1 лютого найменші надходження на початку року становили 50,9 млрд грн. Доходи зростали кожен наступний місяць, і до кінця грудня доходи сягнули 1076 млрд грн. Загалом до державного бюджету за 2020 рік надійшло 1076 млрд грн доходів, що становить 98,2% від запланованого 1095,6 млрд грн.

Незважаючи на складну економічну ситуацію, спричинену пандемією COVID-19, план доходів бюджету у 2020 році був виконаний майже на 98%. Традиційно найбільші надходження до бюджету приходять на останні місяці року. Детальний звіт про доходи до державного бюджету України за статтями доходів наведено у додатку Б.

Наступний етап аналітичного дослідження полягає у аналізі державних доходів за 2021 рік. Власне, аналіз відбувається за структурою доходів Державного бюджету України на 31.12.2020 за найбільш вагомими показниками:

- значення показнику Доходи по місяцях надаються зростаючим підсумком;
- заплановане значення показнику наведено станом на 1 січня 2021, без урахування коригувань бюджету протягом року;

Таблиця 2.3 - Доходи державного бюджету України в 2021 р. млн. грн.

Станом на...	Доходи	Місячний дохід	
на 01.02.2021	66209,2	за січень	66209,2
на 01.03.2021	143508,7	за лютий	77299,5
на 01.04.2021	251553,7	за березень	108045,0

Продовження таблиці 2.3

на 01.05.2021	357471,1	за квітень	105917,4
на 01.06.2021	476168,8	за травень	118697,6
на 01.07.2021	591953,0	за червень	115784,3
на 01.08.2021	681005,3	за липень	89052,3
на 01.10.2021	924479,5	за вересень	103901,3
на 01.09.2021	820578,2	за серпень	139573,0
на 01.11.2021	1019185,6	за жовтень	94706,1
на 01.12.2021	1158349,3	за листопад	139163,6
на 31.12.2021	1296852,9	за грудень	138503,6
план на 2021 •	1084034,3	виконання	119,6%

Джерело: складено автором на основі [15-17]

Результати щодо доходу до державного бюджету України за статтями доходів на період 2021 року наведено у додатку В.

Надходження до державного бюджету у 2021 році демонстрували стійку тенденцію зростання протягом року, як показано в таблиці 2.5. Вже на початку 2021 року було зафіксовано порівняно високий дохід у розмірі 66,2 млрд грн, який невпинно зростав кожного місяця. У грудні, як і в попередні роки, найбільші надходження становили 138,5 млрд грн. За рік до державного бюджету надійшло 1296,9 млрд грн, що на 19,6% більше, ніж було заплановано на 1084 млрд грн. Відповідно, план доходів бюджету був значно перевиконаний.

Таблиця 2.6 показує структуру доходів бюджету за статтями надходжень, як показано даними. Податкові надходження, які склали 85,4% загального обсягу, або 1107,1 млрд грн, були основними джерелами наповнення. Внутрішні податки на товари та послуги становили 53,9% загальних доходів. Зокрема, податок на додану вартість з імпортованих товарів становив 380,7 млрд грн, або 29,4 відсотка загального бюджетного доходу. Доходи від податку на прибуток підприємств і податку на доходи фізичних осіб також були значними, склавши 22% бюджетних доходів. Власні

надходження бюджетних установ становили більшу частину 13,5% доходів бюджету. Загалом дані показують, що основні бюджетоформуючі податки та податкова політика держави були впроваджені успішно у 2021 році.

Далі варто зробити також аналізу доходів за період 2022 року, результати наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 - Доходи державного бюджету України в 2022 р. млн. грн.

Станом на...	Доходи	Місячний дохід	
на 01.02.2022	89303,0	за січень	89303,0
на 01.03.2022	208359,3	за лютий	119056,3
на 01.04.2022	328956,7	за березень	120597,4
на 01.05.2022	412559,6	за квітень	83602,9
на 01.06.2022	520014,8	за травень	107455,2
на 01.07.2022	628193,3	за червень	108178,6
на 01.08.2022	806980,3	за липень	178787,0
на 01.09.2022	1031459,5	за серпень	224479,2
на 01.10.2022	1251823,1	за вересень	220363,6
на 01.11.2022	1337341,1	за жовтень	85518,0
на 01.12.2022	1477279,5	за листопад	139938,4
на 31.12.2022	1787395,6	за грудень	310116,1
план на 2022 •	1323923,8	виконання	135,0%

Джерело: складено автором на основі [15-17]

Результати доходів до державного бюджету України за статтями доходів наведено у додатках (Додаток Г)

Доходи державного бюджету зросли порівняно з попередніми роками у 2022 році. Загалом надійшло 1787,4 млрд грн за рік, що на 35% перевищило заплановані 1323,9 млрд грн. Інфляція та надходження міжнародної допомоги є основними причинами швидкого наповнення бюджету.

Дані показують, що у грудні, як і в попередні місяці, найбільші надходження до бюджету становили 310,1 млрд грн. Протягом року доходи стабільно зростали, хоча були деякі коливання, пов'язані з повномасштабним вторгненням Росії в Україну у лютому 2022 року.

Податкові надходження забезпечили 53,1% загальних доходів, або 949,8 млрд грн, якщо розглянути структуру доходів за статтями. Однак через війну їхня частка значно знизилася порівняно з 2021 роком.

Внутрішні податки на товари та послуги становили 31,9% загального обсягу податкових доходів. Крім того, податок на прибуток і податок на доходи фізосіб склали значну частку, яка становила 14,9%.

З 19,4% доходів бюджету власні надходження бюджетних установ становили 13,1%. Тим не менш, найважливішою статтею доходів у 2022 році були надходження від інших країн і міжнародних організацій, які допомагали Україні, що склало 481,1 млрд грн, або 26,9% усіх доходів. Ці гроші значною мірою допомогли компенсувати бюджетні втрати, спричинені руйнівним впливом війни на економіку. Загалом, незважаючи на складні воєнні умови, Україна змогла наповнити бюджет і перевиконати прогнозовані показники завдяки ефективній податковій та митній політиці та міжнародній підтримці.

Аналіз доходів до державного бюджету на період 2023 року наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Доходи державного бюджету України в 2023 р. млн. грн.

Станом на...	Доходи	Місячний дохід	
на 01.02.2023	121449,5	за січень	121449,5
на 01.03.2023	284178,9	за лютий	162729,4
на 01.04.2023	525888,4	за березень	241709,5
на 01.05.2023	787536,7	за квітень	261648,3
на 01.06.2023	1060965,0	за травень	273428,3
на 01.07.2023	1302393,9	за червень	241428,9

Продовження таблиці 2.5

на 01.08.2023	1477718,5	за липень	175324,6
на 01.09.2023	1655562,9	за серпень	177844,4
на 01.10.2023	2016453,6	за вересень	360890,8
на 01.11.2023	2206168,1	за жовтень	189714,4
на 01.12.2023	2397655,9	за листопад	191487,8
на 31.12.2023	2671998,0	за грудень	274342,1
план на 2023 •	1329260,1	виконання	201,0%

Джерело: складено автором на основі [15-17]

Як показав аналіз доходів державного бюджету України в 2023 році (Додаток Д) загальний дохід становив 2671998,0 млн. грн. Податкові надходження склали 45,04% загальних доходів бюджету, що становило найбільшу частку в структурі доходів. Внутрішні податки на товари та послуги відігравали значну роль у податкових надходженнях; це особливо стосується податку на додану вартість з імпортованих товарів (13,70% загальних доходів) і податку на додану вартість з вітчизняних товарів (8,03%). Крім того, значні суми були отримані від податку на прибуток підприємств (5,38% загальних доходів) і податку на доходи фізичних осіб (7,74% загальних доходів).

Загальні надходження державного бюджету становили 37,11%. Власні надходження бюджетних установ становили 30,40% неподаткових надходжень. Доходи від власності та підприємницької діяльності також були значним джерелом неподаткових надходжень, становивши 4,64% загальних доходів.

Кошти закордонних країн і міжнародних організацій становили значну частину доходів бюджету, забезпечуючи 16,22% загальних доходів. З іншого боку, офіційні трансфери склали лише 1,61 відсотка доходів бюджету.

Слід зазначити, що план доходів державного бюджету на 2023 рік був перевиконаний на 101,0%, що свідчить про те, що бюджетна політика ефективно наповнює дохідну частину бюджету.

Підводячи підсумок, податкові надходження, неподаткові надходження бюджетних установ і фінансування міжнародних партнерів були основними джерелами наповнення державного бюджету України в 2023 році.

Загальні дані щодо доходів державного бюджету за останні п'ять років, а саме 2019-2023 роки наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Доходи державного бюджету України за 2019 – 2023 роки.
Млн. грн.

Рік	Загальні доходи, млн грн	Планові доходи, млн грн	Виконання плану, %
2019	998,278.9	1,026,131.8	97.3
2020	1,076,016.7	1,095,580.4	98.2
2021	1,296,852.9	1,084,034.3	119.6
2022	1,787,395.6	1,323,923.8	135.0
2023	2,671,998.0	1,329,260.1	201.0

Джерело: складено автором на основі [15-17]

Доводячи наш аналітичний огляд доходів державного бюджету України за останню п'ятирічку до логічного завершення, не можемо не відзначити переконливі свідчення стійкого зростання надходжень, що вказує на потужний фіскальний потенціал та здатність вітчизняної фінансової системи адаптуватися до мінливих викликів сучасності. Цей факт набуває особливого значення у світлі безпрецедентних випробувань, з якими зіткнулася наша держава у зв'язку з розв'язаною російською федерацією війною, що супроводжувалася руйнівними наслідками для економіки та соціальної сфери.

Попри ці драматичні обставини, дані невблаганно засвідчують, що плани з акумуляції доходів бюджету не лише виконувалися, а й перевиконувалися з року в рік, досягаючи свого апогею у 2023 році, коли фактичні надходження сягнули двократного перевищення запланованих показників. Цей разючий результат значною мірою став можливим завдяки надзвичайно важливій міжнародній фінансовій допомозі, якої Україна була

гідна від партнерів з усього світу, що засвідчили свою солідарність у боротьбі за демократичні цінності та свободу.

Проте, було б несправедливо применшувати заслуги вітчизняних фіскальних органів, які, незважаючи на всі перешкоди, спричинені воєнним станом, спромоглися провадити виважену та ефективну податкову політику, що забезпечила стабільне наповнення бюджетних ресурсів. Ці факти переконливо свідчать про спроможність української фінансової системи гнучко адаптуватися до будь-яких невизначеностей та викликів, мобілізуючи як внутрішні резерви, так і міжнародну підтримку задля досягнення стратегічних цілей розвитку держави.

Отже, підсумовуючи результати ретельного аналізу динаміки та структури доходів державного бюджету за останні п'ять років, можемо з упевненістю констатувати, що незважаючи на безпрецедентний тиск зовнішніх обставин, Україна продемонструвала неабияку фінансову стійкість та життєздатність, що дозволяє їй із оптимізмом дивитися в майбутнє та втілювати амбітні плани відбудови й модернізації в усіх сферах.

Отже, основні показники за період 2019 – 2023 роки щодо доходів до державного бюджету згруповано та продемонстровано у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Доходи державного бюджету України за статтями доходів за період 2019 – 2023 р. млн.грн.

Код бюджетної класифікації	Назва статті	2019	2020	2021	2022	2023
10000000	Податкові надходження	799776.0	851115.6	1107090.9	949764.4	1203544.1
11000000	Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	217040.4	225976.3	285307.0	265477.1	350781.9
11010000	Податок на доходи фізичних осіб	109954.0	117281.3	137555.2	148427.3	206944.8

Продовження таблиці 2.7

11020000	Податок на прибуток підприємств	107086.3	108695.0	147751.7	117049.9	143837.1
13000000	Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	46746.9	52475.7	80749.4	85365.0	60327.7
14000000	Внутрішні податки на товари та послуги	502048.1	538896.2	698940.4	569353.8	748143.9
14020000	Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	69897.1	80449.3	82858.4	60699.1	92583.9
14030000	Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	53460.8	57846.9	79592.8	41653.8	74762.7
14060000	Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	88929.8	126486.6	155774.8	213948.0	214639.3
14070000	Податок на додану вартість з імпортованих товарів	289760.4	274113.5	380714.4	253053.0	366158.0
15000000	Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	30086.0	30460.5	36854.9	26246.0	40559.4
15010000	Ввізне мито	29855.4	29855.4	29855.4	29855.4	29855.4
15020000	Вивізне мито	230.6	230.6	230.6	230.6	230.6
17000000	Збори на паливно-енергетичні ресурси	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3
19000000	Інші податки та збори	3855.0	3306.2	3916.5	3322.4	3731.1
20000000	Неподаткові надходження	186684.2	212946.9	175358.0	346327.7	991601.7
21000000	Доходи від власності та підприємницької діяльності	114414.8	119155.9	56021.9	87172.4	123912.4
22000000	Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	10377.8	9772.0	12975.5	8166.1	14257.6
24000000	Інші неподаткові надходження	15762.6	15038.2	17994.9	16147.0	41025.8
25000000	Власні надходження бюджетних установ	46129.0	68980.8	88365.7	234842.3	812405.9
30000000	Доходи від операцій з капіталом	183.0	79.4	328.7	611.0	100.3
42000000	Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1139.9	1029.7	1289.9	481090.7	433404.5
50000000	Цільові фонди	1770.8	187.1	209.4	136.2	432.1

Кінець таблиці 2.7

40000000	Офіційні трансферти	8725.0	10658.0	12576.1	9465.6	42915.3

Джерело: складено автором на основі [15-17]

Аналіз доходів державного бюджету України за період 2019-2023 років свідчить про стійке зростання доходів, що зумовлено різними факторами, включаючи економічні умови, податкову політику та міжнародну підтримку. Дані показують, що доходи державного бюджету зростали кожного року протягом зазначеного періоду. Особливо значне збільшення спостерігається у 2022 та 2023 роках, коли країна зіткнулася з безпрецедентними викликами через повномасштабну війну з Росією, що свідчить про ефективні заходи уряду щодо покращення збору доходів і вплив міжнародної допомоги. У кожному році, за винятком 2019 року, доходи перевищували заплановані показники бюджету, причому у 2023 році виконання плану досягло 201%, що свідчить про значне перевиконання запланованих цифр.

Основними джерелами доходів державного бюджету України традиційно залишаються податкові надходження, такі як податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, акцизний податок та інші, які складають більшу частину бюджету. Проте у 2022 та 2023 роках значну частку доходів забезпечили надходження від закордонних країн і міжнародних організацій у формі фінансової допомоги, кредитів та грантів, що підкреслює важливість міжнародної підтримки в умовах війни для підтримки функціонування держави та забезпечення її фінансової стійкості.

Традиційно найбільші надходження до державного бюджету України припадають на останні місяці року, що свідчить про певну сезонність у збиранні доходів. Це може бути пов'язано з розрахунками податкових зобов'язань, особливо для юридичних осіб, а також з іншими фінансовими чинниками, такими як сплата разових або періодичних зборів та платежів. Сезонність доходів вимагає ретельного планування видатків та управління ліквідністю бюджету протягом року.

Загалом, дані демонструють ефективність податкової політики держави, яка, незважаючи на складні економічні умови та військову агресію, забезпечує стабільне наповнення бюджету за рахунок різних джерел доходів. Це свідчить про гнучкість та адаптивність фіскальної системи України, здатність мобілізувати внутрішні ресурси та ефективно використовувати міжнародну допомогу для забезпечення фінансування державних витрат та виконання своїх зобов'язань. Водночас, потрібно продовжувати вдосконалювати податкову систему, боротися з ухиленням від сплати податків та залучати інвестиції для стійкого економічного зростання та розвитку країни.

2.2 Оцінка стану бюджетного відшкодування податку на додану вартість

Одним із недоліків податку на додану вартість як непрямого податку є те, що він включається в ціну товару, що призводить до того, що деякі товари, які оподатковуються податком на додану вартість, стають недоступними для малозабезпечених груп населення. Ще одним значним недоліком чинного законодавства щодо податку на додану вартість є подвійне оподаткування. Це відбувається під час оподаткування підакцизних товарів, коли акцизний податок включається в оподатковувану податком на додану вартість базу. Крім того, в Україні багато місцевих податків і зборів сплачуються за допомогою собівартості, яка є однією з основ для нарахування податкового зобов'язання з податку на додану вартість. Очевидно, що держава досягає своїх фіскальних цілей, одночасно порушуючи основні принципи податкової політики, які вона декларувала.

Таким чином, додаткова вартість для цілей оподаткування має широке застосування податку на додану вартість зумовлене чисельними його перевагами, серед яких найголовнішими є те, що оподаткуванню підлягає

переважно дохід, який спрямовується на споживання; інша його частина значною мірою використовується на нагромадження, яке опосередковано стимулює процес інвестування.

Широка база оподаткування податком на додану вартість сприяє ваговому зростанню доходів держави від податків на споживання. У загальній системі податків та обов'язкових платежів податок на додану вартість посідає особливе місце і є одним з основних джерел доходної частини Зведеного бюджету України.

Вилучення податку на всіх етапах руху товарів сприяє рівномірному розподілу податкового тягаря між усіма суб'єктами підприємницької діяльності. Єдині ставки полегшують як обчислення податку безпосередньо для платників, так і контроль державних податкових органів за дотриманням платіжної дисципліни. В Україні на даний час встановлено дві ставки: 20% та 0%. Ставка 20% є домінуючою, нею оподатковуються переважна кількість робіт, послуг, товарів.

Встановлення нульових ставок на експортні товари створює позитивні передумови для збільшення його обсягу та підвищення конкурентноспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку. Використання даної ставки означає повне відшкодування податку, сплаченого експортером за товари, послуги, матеріальні ресурси, що використовуються для здійснення експортних операцій.

Оподаткування власне доданої вартості, сплата податку пропорційно новоствореній вартості на відповідному етапі виробництва чи просування товарів наближають податок на додану вартість до прямих податків із точки зору прогресивності оподаткування.

А широке коло платників податку на додану вартість, які належать до різних галузей і форм господарювання, значною мірою визначає його універсальність.

Розглядаючи більш конкретно ставки податку на додану вартість, слід особливо звернути на два моменти. Перший – пов’язаний з розміром ставки. Спочатку її було встановлено на рівні 28%, її розмір перевищував усі допустимі межі. Тому рішення про доведення ставки податку на додану вартість до 20% є виправданим. Однак у сучасних умовах господарювання і такий розмір податкової ставки є завищеним. У період становлення ринкових відносин рівень оподаткування товарів народного споживання має бути поміркованішим.

Другий момент – визначається кількістю ставок, що використовуються. Встановлення єдиної ставки податку значно спрощує систему функціонування та обслуговування податку на додану вартість.

Якщо податок на додану вартість обчислюється за єдиною ставкою до всього споживання, то податок пропорційний споживанню, але регресивний стосовно річного доходу. Тому, щоб послабити таку регресивність бажано було б встановити нижчу ставку на ті товари, які споживаються низькоприбутковими групами населення і в той же час підвищити ставки на групи товарів і послуг, що споживаються переважно високодохідними групами населення. В результаті така диференціація ставок податок втрачає свою нейтральність із зменшенням регресивності [10].

Доцільним було б поступово переходити до диференційованої шкали ставок, де товари першої необхідності мали б знижені ставки, товари розкоші — підвищені ставки, а інші товари мали б стандартні ставки. Ставки податку на додану вартість мають залежати від доходів споживачів і бюджету. Враховуючи складний фінансовий стан держави, важливо зазначити, що впровадження диференційованих ставок на даний момент буде малоефективним, оскільки це призведе до зростання адміністративних витрат щодо обслуговування податку на додану вартість і значно ускладнить процес його дії.

Українські податкові закони пропонують широкий спектр податкових пільг на додану вартість. Очевидно, що перелік пільг був створений для досягнення соціальної справедливості. Звільнення товару, роботи чи послуги від податку на додану вартість автоматично зменшує його вартість на суму податку, який нараховується.

Оскільки зниження цін дозволяє платникам податку на додану вартість і його носіям збільшити обсяг реалізації продукції за кількісними параметрами, а другим значно зменшити податковий тиск, вони також зацікавлені в цьому. Таким чином, звільнення від податку на додану вартість має два основні цілі. Соціально-політичні мотиви по-перше захищають інтереси малозабезпечених груп населення, а по-друге сприяють виробництву певних товарів, робіт і послуг.

З точки зору фіскальної достатності та економічної ефективності податок на додану вартість також має здатність сприяти реальній оцінці вартості товарів. Отже, широка система пільг щодо сплати податку на додану вартість не виправдовує себе з економічної точки зору.

Податок на додану вартість відіграє значну роль у податковій системі України. Він має як переваги, так і недоліки, що стосуються фінансових аспектів, а також регулювання обсягів споживання. Задача науки про податки полягає в подальшому вдосконаленні механізму справляння податків. Це вимагає використання складних податкових методів, а також значних фінансових витрат. Досвід світу показує, що це єдиний правильний шлях.

Підсумовуючи викладений матеріал, варто наголосити на визначальній ролі податку на додану вартість у системі оподаткування України. Нині цей універсальний непрямий податок є одним з основних бюджетоформуючих джерел, що зумовлено численними перевагами його застосування. Передусім слід відзначити, що база оподаткування ПДВ охоплює переважно доходи, спрямовані на споживання, тоді як інвестиційна складова значною мірою

залишається неоподаткованою, що опосередковано стимулює процеси нагромадження та інвестування.

Вагомою перевагою ПДВ є також рівномірний розподіл податкового тягаря між суб'єктами господарювання на всіх етапах виробництва та обігу товарів і послуг. Використання єдиних ставок оподаткування, домінуючою з яких в Україні є 20%, полегшує адміністрування податку як для платників, так і для контролюючих органів. Водночас застосування нульової ставки до експортних операцій створює сприятливі передумови для нарощування обсягів зовнішньої торгівлі та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Незважаючи на очевидні недоліки, механізм справляння ПДВ в Україні потребує покращення. Зокрема, принципи економічної ефективності та фіскальної достатності насправді порушуються широким спектром пільг, запроваджених з метою досягнення соціальної справедливості. Крім того, оптимізація ставок оподаткування з урахуванням доходів різних верств населення та бюджетних потреб держави залишається важливим питанням.

Загалом податок на додану вартість (ПДВ) відіграє ключову роль у наповненні дохідної частини зведеного бюджету України. Однак, подальша модернізація цього податку має відбуватися з дотриманням принципів економічної доцільності, фіскальної ефективності та соціальної справедливості.

Економічна доцільність вимагає спрощення податкового законодавства та стабільності правових норм, що дозволить підприємствам ефективніше планувати свою діяльність. Це включає зменшення адміністративного тиску та спрощення процедур звітності, що стимулюватиме економічне зростання та інвестиції.

Фіскальна ефективність передбачає забезпечення стабільних надходжень до бюджету з мінімальними витратами на адміністрування податку. Вдосконалення механізмів адміністрування ПДВ, зокрема впровадження сучасних технологій, автоматизація процесів збору та обробки інформації,

знижує ризики шахрайства та підвищує прозорість системи. Це також дозволить скоротити час і витрати на подачу звітності для платників податків.

Соціальна справедливість означає рівномірний розподіл податкового навантаження між різними групами населення. Оптимізація ставок ПДВ має враховувати доходи громадян, знижуючи податковий тиск на малозабезпечені верстви та забезпечуючи доступність товарів і послуг першої необхідності, таких як продукти харчування та медичні послуги.

Вдосконалення механізмів адміністрування та оптимізація ставок ПДВ дозволять максимізувати бюджетний потенціал податку та мінімізувати негативний вплив на платоспроможний попит населення. Це сприятиме ефективному та справедливому адмініструванню ПДВ, покращуючи фінансову стабільність країни та добробут населення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід справляння податку на додану вартість та особливості його застосування в Україні

Більшість країн світу застосовує податок на додану вартість диференціюючи ставки або умови стягнення до макроекономічних чинників, проте об'єкт оподаткування залишається незмінним. Об'єктом оподаткування при нарахуванні ПДВ є обігові кошти з продажу продукції, товарів, робіт і надання послуг або додана вартість, що була створена на даному конкретному етапі руху товару. Справляння податку на додану вартість в Україні має коло невирішених питань, одним з яких ж відшкодування його виробникам, адже ПДВ сплачується на усіх етапах виробництва, коли платником податку є кінцевий споживач.

Багато країн у всьому світі основним джерелом доходів своїх державних бюджетів є податок на додану вартість (ПДВ). Він також є важливим інструментом для регулювання економіки урядом. З податків на споживання ПДВ складає значну частину податкових надходжень в Україні. Водночас важливо враховувати досвід інших країн у справлянні податків, коли йдеться про вдосконалення національної системи оподаткування [20. С. 35].

ПДВ складає значну частину доходів державного бюджету багатьох розвинених країн. Наприклад, цей податок складає близько 45% податкових надходжень у Франції, тоді як у Нідерландах він складає близько 24%. Європейські країни мають ефективні системи адміністрування ПДВ, такі як

VIES, автоматизована система обміну інформацією про ПДВ. За допомогою цієї системи можна точно нарахувати та відшкодувати ПДВ на товари та послуги, які експортуються, і контролювати фінансові потоки всередині ЄС. Використання декількох податкових ставок є важливою особливістю. Крім стандартної, застосовуються знижені ставки на товари та послуги соціального та культурного призначення, такі як продукти харчування, громадський транспорт і періодичні видання, а також підвищені ставки на предмети розкоші та небезпечні товари, такі як алкоголь і тютюн [20. С. 35].

У сфері акцизного оподаткування різні країни також мають свої унікальні правила. Австрія, Великобританія, Іспанія, Ірландія, Люксембургія та Португалія є країнами-членами ЄС, які застосовують специфічні акцизи. Інші країни включили підакцизні товари, такі як безалкогольні напої, чай, цукор, сіль, сірники, предмети розкоші та багато іншого. Данія має найбільшу кількість підакцизних товарів серед країн ЄС. У сфері акцизного податку застосування податкових ставок і пільг має свої особливості. Наприклад, Данія, Нідерланди та Сербія мають найнижчі адвалорні ставки, тоді як Італія, Естонія та Фінляндія мають найвищі. Основною перевагою є застосування знижених ставок акцизного податку, які не можуть перевищувати 50% основної ставки податку країни [20. С. 35].

Розвинені країни використовують різні механізми у сфері митного оподаткування, щоб підвищити експортне виробництво та забезпечити свої виробничі ресурси. Наприклад, Тайвань використовує системи спеціальних знижок, Південна Корея використовує компенсації виплаченого мита, Мексика та Марокко використовують тимчасові безмитні схеми ввезення, Індонезія та Таїланд використовують звільнення від мита. Тим не менш, основним призначенням мита в Україні є задоволення потреб держави в грошових коштах, що перешкоджає виконанню інших важливих функцій митного регулювання. Це відрізняє Україну від розвинених країн, де пріоритетом є регулююча функція мита [20. С. 35].

Коли мова заходить про вдосконалення споживчого оподаткування в Україні, варто враховувати досвід інших країн. Зокрема, доцільно розширити категорію підакцизних товарів, включивши до неї предмети розкоші, та збільшити частку акцизного податку в цінах підакцизних товарів шляхом підвищення ставок оподаткування. Це дозволить не лише наростити надходження до бюджету, а й стримати споживання шкідливих для здоров'я та екології товарів. Крім того, акцизне оподаткування предметів розкоші сприятиме більш справедливому розподілу податкового навантаження серед різних верств населення.

Важливим кроком у вдосконаленні споживчого оподаткування є покращення процедур адміністрування податку на додану вартість (ПДВ). Це включає інтеграцію національної системи автоматизації адміністрування ПДВ та подання електронної звітності в європейську систему VIES (VAT Information Exchange System). Така інтеграція дозволить ефективніше відстежувати товарні потоки та нарахування ПДВ, оскільки дані будуть перевірятися швидше та зіставлятися з інформацією від партнерів з інших країн ЄС. Це значно посилить контроль та знизить ризики ухилення від сплати податку.

Крім того, приєднання до VIES сприятиме гармонізації українського законодавства з нормами ЄС у сфері ПДВ, що є важливим кроком на шляху євроінтеграції України. Це також полегшить ведення зовнішньоекономічної діяльності для вітчизняних підприємств, усуваючи розбіжності у правилах оподаткування ПДВ.

Іншими важливими напрямками вдосконалення споживчого оподаткування є боротьба з тіньовим ринком підакцизних товарів, посилення відповідальності за порушення акцизного законодавства, автоматизація процесів збору та обробки інформації про обсяги виробництва та обігу підакцизних товарів.

Загалом, вдосконалення споживчого оподаткування шляхом розширення бази оподаткування, підвищення ставок, покращення адміністрування та посилення контролю дозволить не лише збільшити податкові надходження, а й сприятиме детінізації економіки, справедливому розподілу податкового навантаження та наближенню українського законодавства до норм ЄС. [20. С. 35].

Отже, податки на споживання є важливою частиною податкових систем багатьох країн по всьому світу. Оскільки податки на споживання мають вирішальний вплив на формування податкової політики України, важливо вивчити досвід інших країн у сфері споживчого оподаткування. Для подальшого реформування податкової системи в країні доцільно використовувати передовий досвід інших країн, щоб забезпечити ефективне справляння податків на споживання та оптимізацію податкової практики.

3.2 Проблеми справляння податку на додану вартість в Україні та можливі шляхи їх вирішення

Податок на додану вартість (ПДВ) відіграє визначну роль у податковій системі України, виступаючи одним з основних джерел наповнення державного бюджету. Проте механізм його справляння має низку проблем, які нами були виявлені у процесі дослідження фінансових показників.

Власне, одним з аспектів, який має негативний вплив на справляння податку на додану вартість в Україні полягає у надмірному фіскальному навантаженні через високу базову ставку, а саме 20%. Подібна ставка перевищує встановлені у більшості європейських країн та призводить до підвищення цін на споживчі товари, при цьому знижуючи їх доступність для малозабезпечених верств населення. Власне, доцільним шляхом на нашу

думку є поступове зниження базової ставки до 15 – 18% з метою пом'якшення податкового тягаря.

Наступний негативний аспект є існування численних пільг зі сплати ПДВ, запроваджених з соціально-політичних мотивів. Надмірна кількість пільг порушує принцип нейтральності оподаткування, спотворює конкуренцію та знижує фіскальну ефективність податку. Доцільним рішенням є скорочення переліку, а також залишення саме економічно обґрунтованих пільг.

Варто також відзначити питання подвійного оподаткування при сплаті ПДВ та акцизного податку на підакцизні товари. Чума акцизу включає до бази оподаткування ПДВ, що суперечить принципам оподаткування. Щоб усунути даний недолік необхідно виключити акцизний податок з бази оподаткування ПДВ.

Відсутність диференційованих ставок порушує принцип нейтральності при справлянні ПДВ. Зниження цін на товари першої необхідності та підвищення цін на товари розкоші повинні підвищити соціальну справедливість.

Бюджетне відшкодування ПДВ експортерам вимагає ретельної перевірки. Якщо відповідні суми не повертаються, платники податків зобов'язані кредитувати державу. Процеси відшкодування повинні бути спрощено та прискорені, а затримки в них повинні бути мінімізовані.

Підводячи підсумок, щоб покращити систему справляння ПДВ в Україні, необхідно поступово знижувати базову ставку, оптимізувати систему пільг, усунути подвійне оподаткування, запровадити диференційовані ставки, спростити адміністрування та прискорити відшкодування податків. Підвищення ефективності ПДВ і приведення його в відповідність до європейських стандартів можливі лише за допомогою комплексних реформ.

Роль ПДВ як фіскального засобу у доходах державного бюджету України визначальна. Ця форма оподаткування перетворилася на важливе джерело формування державних доходів.

Саме тому необхідно розробити концептуальний підхід для удосконалення системи надходження ПДВ до бюджету.

Концепція являє собою направляючий вектор, що показує напрямки руху задля досягнення поставлених цілей.

Концепція удосконалення системи ефективності надходження ПДВ до бюджету має виходити з наступних положень:

- 1) Концепція має бути заснована на принципах;
  - справедливості, яке стверджує загальність оподаткування і рівномірність його розподілу відповідно до доходів;
  - економічного ефекту – для держави має передбачати збір податків, тобто система оподаткування буде визнана діючою для держави лише тоді, коли вона дозволить забезпечити необхідний збір податку;
  - простоти та зручності податкового адміністрування – має визначатися в простоті та зручності податкового контролю та адміністрування;
  - своєчасності та доречності стягнення податків – має реалізовуватись при встановленні порядку обкладання ПДВ;
  - визначеності – передбачає основи побудови системи обкладання ПДВ;
  - стабільності – постійні податкові надходження до бюджету;
  - перспективної дії – передбачає, що дії порядку обкладання ПДВ можуть бути використані лише до майбутніх відносин тощо.
- 2) Гармонізація вітчизняного податкового законодавства щодо ПДВ з країнами ЄС;
- 3) Вдосконалення режиму реєстрації податкових накладних в системі ЕА ПДВ;
- 4) Протидія незаконному бюджетному відшкодуванню ПДВ;
- 5) Диференціація ставок ПДВ. Має сенс розширення застосування пільгових ставок для певних видів операцій.

Принципи концепції оподаткування наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Пропозиції щодо вдосконалення ПДВ в Україні

Принцип	Опис
Справедливість	Загальність оподаткування і рівномірність його розподілу відповідно до доходів
Економічний ефект	Для держави має передбачати збір податків, тобто система оподаткування буде визнана діючою лише тоді, коли вона дозволить забезпечити необхідний збір податку
Простота та зручність податкового адміністрування	Має визначатися в простоті та зручності податкового контролю та адміністрування
Своєчасність та доречність стягнення податків	Має реалізовуватись при встановленні порядку обкладання ПДВ
Визначеність	Передбачає основи побудови системи обкладання ПДВ
Стабільність	Постійні податкові надходження до бюджету
Перспективна дія	Передбачає, що дії порядку обкладання ПДВ можуть бути використані лише до майбутніх відносин тощо

Джерело: складено автором на основі джерела [36]

Отже, запропоновано розробити концепцію удосконалення системи ефективності надходження ПДВ до бюджету.

Метою концепції є підвищення ефективності надходжень ПДВ до бюджету.

Стосовно завдань, то проблеми з від’ємним значенням розрахунків за формулою існують на виробничих підприємствах, які мало закуповують сировину чи ресурси у інших підприємств – платників ПДВ. В результаті низька ймовірність отримання позитивної суми, що дозволена для реєстрації. Дуже часто підприємства звертаються до контрагентів з проханнями реєстрації власної податкової накладної, звертаються до фіскальних органів із запитом про дозвіл реєстрації.

Тому, одним із завдань концепції є вдосконалення режиму реєстрації податкових накладних.

Окрім цього важливим завданням є протидія незаконному відшкодуванню податку з бюджету, диференціація ставок податку, гармонізація вітчизняного податкового законодавства щодо ПДВ з країнами ЄС.

Для досягнення мети має бути використано сукупність засобів та методів.

Звичайно, необхідно провести порівняння податкового адміністрування в Україні з іншими країнами та визначити основні елементи, які можуть бути актуальними для української податкової системи. Крім того, необхідно розглянути впровадження нової податкової моделі «10-10-10», хоча вона потребує деяких уточнень. Так, ставка ПДВ, запропонована в моделі, є нижчою за мінімальну стандартну ставку у 15%, встановлену Євродирективою 112. Крім того, це суперечить зобов'язанням України дотримуватися законодавства ЄС під час її інтеграції в Європейський Союз.

Крім того, заборона на багатоступеневість у виробництві та придбанні товарів, які згодом вивозяться за межі митної території, дозволить уникнути штучного зростання цін, щоб завистити податкові відрахування та отримати відшкодування ПДВ з бюджету.

Отже, концептуальний підхід передбачає визначення основних аспектів та складових, а також розробку концепції удосконалення системи ефективності надходження ПДВ до бюджету.

Решення проблем, пов'язаних із незаконним відшкодуванням податків з бюджету, є важливим завданням податкового контролю та адміністрування ПДВ. Багато відшкодованих податків на додану вартість шкодить податковим доходам від надходжень ПДВ до бюджету та загрожує національній безпеці. Відповідно, камеральна перевірка податкової декларації, яка містить заявлену суму відшкодування ПДВ з бюджету, має особливості та вимагає поглиблених контрольних процедур.

Камеральні та виїзні податкові перевірки економічних суб'єктів, які вивозять товари (товари, послуги) за межі території, включають спеціальний набір заходів податкового контролю, спрямованих на виявлення порушень чинного законодавства. Поглиблені перевірки проводяться без додаткових адміністративних витрат для бізнесу та без впливу на податкове навантаження суб'єкта економіки.

3.3 Напрями підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість у Державному бюджеті України

Податок на додану вартість є одним із основних бюджетоутворюючих податків в Україні, відіграючи визначальну роль у формуванні дохідної частини Державного бюджету. Проте, чинний механізм його справляння потребує ґрунтовного вдосконалення з метою підвищення фіскальної ефективності, гармонізації з провідними європейськими практиками оподаткування та усунення наявних недоліків системи електронного адміністрування ПДВ (ЕА ПДВ). Впровадження формату ЕА ПДВ супроводжувалося низкою проблемних аспектів, серед яких покладення контрольних функцій за правильним оформленням податкових накладних на покупців, складність зрозуміти виписки з електронної системи, труднощі у визначенні реєстраційного ліміту, ускладнена процедура бюджетного відшкодування ПДВ, постійні зміни форм податкової звітності та обмеження у формуванні запитів для отримання накладних за певний період. Негативними наслідками запровадження цієї системи також стали негативний вплив на грошові потоки платників податків через необхідність передоплати ПДВ, збільшення часових та фінансових витрат на облік податку, солідарна відповідальність покупців за податкові порушення недобросовісних постачальників [42 с. 134].

Окремою проблемою є неможливість поповнення спеціального рахунку платників податків готівкою, що істотно ускладнює процес реєстрації податкових накладних.

У цій ситуації можна виділити кілька основних напрямків підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість у Державному бюджеті. По-перше, оптимізація ставок оподаткування має вирішальне значення. Це досягається шляхом поступового зниження базової ставки з 20% до 15-18% з метою пом'якшення податкового навантаження на споживачів. У той же час необхідно запровадити диференційовані ставки оподаткування, щоб зробити систему більш соціальною справедливою та нейтральною. Наприклад, ставки повинні бути знижені для товарів першої необхідності, а підвищені для розкоші.

Слід здійснити трансформацію системи пільг через скорочення їх переліку, залишаючи лише економічно обґрунтовані та доцільні з точки зору державної політики пільги. Також, можливим рішенням полягає в усуненні проблеми подвійного оподаткування шляхом виключення акцизного податку з бази оподаткування ПДВ на підакцизні товари. Четвертим напрямом є спрощення процедур адміністрування та прискорення відшкодування ПДВ експортерам через покращення відповідних процесів, інтеграцію національної системи в європейську VIES для підвищення ефективності контролю. Одним із ключових аспектів є гармонізація вітчизняного законодавства щодо ПДВ з нормативно-правовою базою Європейського Союзу для наближення до кращих європейських стандартів оподаткування. Згідно до проведеного аналізу важливим напрямом є посилення контролю та протидія незаконному відшкодуванню ПДВ з бюджету через систематичне проведення виїзних та камеральних перевірок економічних суб'єктів, які здійснюють експортні операції та вивозять товари за межі митної території.

Окрім загальних напрямів удосконалення системи справляння ПДВ, необхідним є вжиття комплексу заходів для усунення виявлених недоліків функціонування електронного адміністрування ПДВ.

Необхідно створити загальнодоступний реєстр платників ПДВ, щоб зробити систему більш прозорою та відкритою для суб'єктів господарювання. Крім того, необхідно переглянути ситуаційну залежність права покупця на податковий кредит від «податкової сумлінності» продавця, щоб надавати покупцям можливість визнавати кредит, якщо постачальники порушують. Для того, щоб уникнути фактичної «платної реєстрації», важливим є відміна обов'язкового ліміту на реєстрацію податкових накладних. Існує необхідність внести зміни до законодавства, щоб спростити процедуру поповнення спеціального рахунку платників готівкою через каси банків і термінали самообслуговування. Нарешті, після сплати поточних податкових зобов'язань необхідно безперешкодно повернути надлишкові кошти зі спеціального рахунку в системі ЕА ПДВ.

Реалізація запропонованих напрямів у комплексі дозволить підвищити фіскальну ефективність податку на додану вартість як одного з основних бюджетоутворюючих податків, забезпечити стає надходження коштів до Державного бюджету України. Водночас, вдосконалення системи справляння ПДВ дозволить усунути наявні недоліки адміністрування, гармонізувати вітчизняне законодавство з європейськими нормами та максимально наблизити механізм функціонування цього податку до кращих світових практик оподаткування споживання.

Оптимізація системи збору податків за допомогою впровадження сучасних інформаційних технологій дозволить автоматизувати процеси збору, обробки та звітності щодо ПДВ, що значно підвищить ефективність та зменшить кількість помилок. Підвищення прозорості процесу оподаткування за рахунок регулярних аудитів і публікації звітів сприятиме зниженню рівня корупції та ухилення від сплати податків. Це забезпечить більш стабільне і

передбачуване джерело доходів для державного бюджету, адже ПДВ є одним з найважливіших джерел державних надходжень.

Вдосконалення системи адміністрування ПДВ також передбачає боротьбу з шахрайством, що включає впровадження механізмів для виявлення та запобігання шахрайським схемам, таким як фіктивні підприємства та підроблені рахунки. Гармонізація українського законодавства з нормами Європейського Союзу дозволить покращити економічні відносини та інтеграцію до європейського ринку, а також створить сприятливі умови для іноземних інвесторів, знизить ризики і забезпечить прогнозованість податкового навантаження.

Наближення до кращих світових практик адміністрування ПДВ передбачає запозичення передових методів, таких як електронне декларування та автоматичне відшкодування ПДВ, що підвищить прозорість та ефективність системи. Освітні програми для підприємств і громадян щодо правильного застосування ПДВ сприятимуть зниженню помилок і підвищенню довіри до податкової системи. Усе це в комплексі сприятиме зменшенню адміністративного навантаження на підприємців, покращенню умов ведення бізнесу та підвищенню ефективності системи справляння ПДВ в Україні.

Таким чином, комплексний підхід до вдосконалення системи ПДВ включає нормативні зміни, розвиток інфраструктури та освітні програми, що в результаті сприятиме підвищенню ефективності податкової системи, забезпеченню стабільних надходжень до бюджету та покращенню умов для ведення бізнесу в Україні.

ВИСНОВКИ

У процесі ґрунтовного дослідження тематики податку на додану вартість було досягнуто низку важливих результатів, які узагальнюються наступним чином:

1. Сутність ПДВ та принципи його функціонування: Здійснено ретельний аналіз економічної природи податку на додану вартість, визначено його основні характеристики та принципи справляння. ПДВ постає як ключовий непрямий податок, що забезпечує стабільне наповнення дохідної частини Державного бюджету України.

2. Історична ретроспектива впровадження ПДВ в Україні: Досліджено основні етапи становлення та розвитку системи оподаткування доданої вартості в Україні. Зокрема, розглянуто еволюцію законодавчої бази, трансформацію підходів до адміністрування та впровадження новітніх механізмів, що сприяло удосконаленню вітчизняної системи справляння ПДВ.

3. Діючий механізм стягнення ПДВ: Проведено деталізований аналіз чинного механізму справляння податку на додану вартість в Україні. Виявлено певні недоліки існуючої системи, однак в цілому вона забезпечує ефективне стягнення податку та стабільні надходження до бюджету.

4. Моніторинг динаміки надходжень ПДВ: Здійснено дослідження надходжень податку на додану вартість до зведеного бюджету України за останні п'ять років. Встановлено, що ПДВ є стабільним та вагомим джерелом доходів державного бюджету, водночас існують проблеми з відшкодуванням ПДВ та наявністю заборгованості з цього податку.

5. Оцінка фіскальної ефективності ПДВ: Виявлено та розраховано ключові критерії фіскальної ефективності податку на додану вартість, такі як обсяги податкових надходжень, рентабельність та ефективність адміністрування. Це уможливило зробити обґрунтовані висновки щодо

загальної ефективності ПДВ в контексті наповнення дохідної частини державного бюджету.

6. Аналіз зарубіжного досвіду: Ретельно вивчено процедури стягнення податку на додану вартість у різних країнах світу. Визначено ефективні практики, що можуть бути адаптовані та імплементовані у вітчизняну систему оподаткування задля підвищення її ефективності.

7. Рекомендації щодо вдосконалення ПДВ: Сформульовано конкретні заходи для нарощення фіскальної ефективності податку на додану вартість в Україні. Зокрема, запропоновано спрощення процедур адміністрування, оптимізацію рівнів податкових ставок, гармонізацію законодавства з нормами ЄС, посилення контролю за незаконним відшкодуванням ПДВ та усунення недоліків у системі електронного адміністрування податку.

Реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність справляння ПДВ як одного з основних бюджетоутворюючих податків, забезпечити стабільне зростання його надходжень до Державного бюджету України, а також сприятиме гармонізації вітчизняної системи оподаткування з кращими світовими практиками у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про податок на додану вартість» № 168/97-ВР, 3 квітня 1997 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/168/97-вр>
2. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку визначення відповідності платника податку на додану вартість критеріям, які дають право на отримання автоматичного бюджетного відшкодування податку на додану вартість» № 1128 від 14.11.2014 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1454-14>
3. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість» № 966 від 23.09.2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1267-14>
4. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної» № 957 від 22.09.2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1235-14>
5. Офіційний сайт Головного управління державної казначейської служби України в Одеській області. URL: <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/ode/uk/index> (дата звернення: 22.04.2024).
6. Офіційний сайт Головного управління державної казначейської служби України в Запорізькій області. URL: <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/zap/uk/index> (дата звернення: 22.04.2024).
7. Офіційний сайт Головного управління державної казначейської служби України в Миколаївській області. URL: <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/myk/uk/index> (дата звернення: 23.04.2024).
8. Офіційний сайт Головного управління державної казначейської служби України в Черкаській області. URL:

- <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/chk/uk/index> (дата звернення: 22.04.2024).
9. Офіційний сайт Головного управління державної казначейської служби України в м. Києві. URL: <http://www.treasury.gov.ua/reg/control/kyiv/uk/index> (дата звернення: 23.04.2024).
  10. Бетлій О., Джуччі Р., Кірхнер Р. ПДВ в Україні: чи спрацює інший непрямий податок ліпше?. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Німецька консультативна група – Київ/Берлін, березень 2013 року. URL: http://lukyanenko.at.ua/_ld/7/707____.pdf
  11. Братушка Е. С., Кононець Є. В. Генеза податку на додану вартість в Україні та світі. Ефективна економіка № 4, 2014 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2959>
  12. Бюджетний літопис: 4 квартал 2014 року. Проект «Популярна економіка: ціна держави»; березень 2014 року. URL: <http://costua.com/files/budget-chronicles-4th-quarter-2014.pdf>
  13. Власенко Ю., Славкова А. Оцінка стану бюджетного відшкодування податку на додану вартість в Україні. Відновлення економіки України: начасні можливості та напрями фінансування: Збірник наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 02 травня 2024 р. К.:КНЕУ (електронне видання), 2024.
  14. Декрет Кабінету Міністрів України «Про податок на додану вартість» N 14-92 від 26 грудня 1992 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/14-92>
  15. Державна фіскальна служба України Офіційний портал Світовий досвід оподаткування: Ізраїль. URL: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/israel/> (дата звернення: 19.04.2024).

- 16.Державна фіскальна служба України Офіційний портал Світовий досвід оподаткування: Китай. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentrl/novini/55971.html> (дата звернення: 19.04.2024).
- 17.Державна фіскальна служба України Офіційний портал Світовий досвід оподаткування: Франція. URL: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/fransia/> (дата звернення: 19.04.2024).
- 18.Динаміка податкового боргу. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/dinamika-podatkovogo-borg/185026.html> (дата звернення: 28.04.2024).
- 19.Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт; пер. з англ. О. Васильєва [та ін.] ; наук. ред. Є. Литвин. - К. : Port-Royal,2001. - 594 с.
- 20.Кміть В. М., Семенчук К.О. Зарубіжний досвід справляння податків на споживання та його застосування у податковій практиці України. 2020. С. 31 – 36. URL: <http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/701/666>.
- 21.Кулик П. Л. Ефективність адміністрування ПДВ в Україні / П. Л. Кулик // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2013. – Збірник 7- Т2. URL: <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/Збірник/2011-2/Кулик.pdf>
- 22.Левченко О.Г., Ігнат'єв О.В., Додана вартість як об'єкт оподаткування ПДВ. Проблеми та перспективи розвитку обліку і економічного аналізу. II Всеукраїнська науково-практична конференція. URL: www.conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/14078.pdf
- 23.Лист ДФС України від 19.01.2015 №1403/7/99-99-19-03-01-17 "Про систему електронного адміністрування ПДВ". URL: <http://sfs.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/podatok-na-dodanu-vartist/listi-dps/print-179740.htm>

- 24.Литвиненко Я. В. Податкова політика. Навч. посіб. — К.: МАУП, 2003. — 224 с: іл. с. 219-221.
- 25.Мойсеєнко. О. Ображені державою: як повертає ПДВ нова влада. Forbes Україна. URL: <http://forbes.ua/ua/business/1371222-obrazheni-derzhavoyu-yak-povertae-pdv-nova-vlada>.
- 26.Напрями та механізми підвищення фіскальної та регулятивної ефективності ПДВ. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/247/>
- 27.Оксенюк О.І. Аналіз елементів податку на додану вартість у Німеччині та динаміки надходжень до бюджету. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.8. с 265-271.
- 28.Податкова система: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. /[В.К. Хлівний, О.М. Тимченко, Ю.В.Сибірянська, А.В.Пислиця та ін.]; кер. авт.кол. В.К.Хлівний. — К.: КНЕУ, 2014. — 372 с.
- 29.Податкова система: навч. посібник / [Баранова В.Г.,Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін.]; за ред. В.Г. Баранової. — Одеса: ВМВ, 2014. — 344 с.
- 30.Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання електронного адміністрування податку на додану вартість» № 569 від 16 жовтня 2014 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/569-2014-п>
- 31.Росоха О.В., Славкова А.А. Непрямі податки: фіскальна ефективність в Україні та зарубіжних країнах. Grail of science. № 27. 2023. С.107-116. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/12.05.2023/15>
- 32.Рудик Н.В., Славкова А.А. Партнерство держави та суб'єктів господарювання в контексті непрямого оподаткування. Ефективна економіка. 2024. №3. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.34>

- 33.Рябець І.Л. Організаційно-правові проблеми відшкодування ПДВ в Україні. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2010. - Вип. 23. - С. 259-264. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=boz_2010_23_31
- 34.Світовий О. М. Економічна сутність та функції податку на додану вартість у зернопродуктовому підкомплексі України. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. 8 № 1. С. 213-216. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2014_1_42.pdf
- 35.Свинаренко О. Є. Основні способи незаконного відшкодування податку на додану вартість та окремі аспекти діяльності спецпідрозділів боз щодо протидії їм. - С. 316-320. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2012_2_68
- 36.Славкова А.А., Коломієць Г.Б. Податкові реформи під час воєнного часу в Україні: аналіз соціальних та економічних наслідків. Економіка. Фінанси. Право. 2023. № 11. С.61-65. URL: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.11.12>
- 37.Тарасенко В., Мороз Я. Нормативні засади процедури погашення податкового боргу. Вісник податкової служби України. 2013. № 26. С. 34–39.
- 38.Угрин В.В. Дисбаланси податкового боргу та структуризація їх проявів в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. 2014. URL: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
- 39.Фінанси: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни (для студентів спеціальності «Фінанси і кредит»). 2-ге видання (зі змінами та доповненнями) – О.Р. Романенко, Л.П. Даниленко, Л.П. Гладченко А.А. Славкова. – К.: КНЕУ, 2013.- 134 с.
- 40.Фінансовий портал Мінфін. URL: <http://index.minfin.com.ua/budget/income/> (дата звернення: 28.04.2024).

- 41.Юр'єва О.І. Сучасні проблеми державного управління податковим боргом. Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-3/doc/2/15.pdf>.
- 42.Юридический портал. Світовий досвід оподаткування: Болгарія. URL: <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-420>.
- 43.International monetary fund. IMF Country Report No. 15/69. Ukraine. March 2015. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr1569.pdf> (дата звернення: 08.05.2024).

ДОДАТКИ

Таблиця А.1 - Доходи державного бюджету України за статтями доходів за 2019 р. млн.грн.

	Код бюджетної класифікації	Доходи	% виконання
Усього		998278,9	100.00%
Податкові надходження	10000000	799776,0	80.12%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	217040,4	21.74%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	109954,0	11.01%
Податок на прибуток підприємств	11020000	107086,3	10.73%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	46746,9	4.68%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	502048,1	50.29%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	69897,1	7.00%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	53460,8	5.36%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	88929,8	8.91%
Податок на додану вартість з імпорتنних товарів	14070000	289760,4	29.03%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	30086,0	3.01%
Ввізне мито	15010000	29855,4	2.99%
Вивізне мито	15020000	230,6	0.02%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	17000000	-0,3	0.00%
Інші податки та збори	19000000	3855,0	0.39%
Неподаткові надходження	20000000	186684,2	18.70%

Продовження таблиці А.1

Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	114414,8	11.46%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	10377,8	1.04%
Інші неподаткові надходження	24000000	15762,6	1.58%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	46129,0	4.62%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	183,0	0.02%
Надходження від продажу основного капіталу	31000000	30,0	0.00%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	32000000	76,0	0.01%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	33000000	77,0	0.01%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	1139,9	0.11%
Цільові фонди	50000000	1770,8	0.18%
Офіційні трансферти	40000000	8725,0	0.87%

Джерело: складено автором на основі [8-10]

Таблиця Б.1 - Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2020 р. млн. грн.

	Код бюджетної класифікації	Доходи	% виконан ня
Усього		1076016,7	100.00%
Податкові надходження	10000000	851115,6	79.10%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	225976,3	21.00%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	117281,3	10.90%
Податок на прибуток підприємств	11020000	108695,0	10.10%
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	52475,7	4.88%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	538896,2	50.08%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	80449,3	7.48%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	57846,9	5.38%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	126486,6	11.76%
Податок на додану вартість з імпортних товарів	14070000	274113,5	25.47%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	30460,5	2.83%
Ввізне мито	15010000	30203,2	2.81%
Вивізне мито	15020000	257,3	0.02%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	17000000	0,7	0.00%
Інші податки та збори	19000000	3306,2	0.31%
Неподаткові надходження	20000000	212946,9	19.79%

Продовження таблиці Б.1

Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	220000000	9772,0	0.91%
Інші неподаткові надходження	240000000	15038,2	1.40%
Власні надходження бюджетних установ	250000000	68980,8	6.41%
Доходи від операцій з капіталом	300000000	79,4	0.01%
Надходження від продажу основного капіталу	310000000	38,5	0.00%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	320000000	2,4	0.00%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	330000000	38,4	0.00%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	420000000	1029,7	0.10%
Цільові фонди	500000000	187,1	0.02%
Офіційні трансферти	400000000	10658,0	0.99%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	210000000	119155,9	11.07%

Джерело: складено автором на основі [8-10]

Таблиця В.1 - Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2021 р. (млн. грн.)

	Код бюджетної класифікації	Доходи	% виконання
Усього		1296852,9	100.00%
Податкові надходження	10000000	1107090,9	85.37%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	285307,0	22.00%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	137555,2	10.61%
Податок на прибуток підприємств	11020000	147751,7	11.39%
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	80749,4	6.23%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	698940,4	53.90%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	82858,4	6.39%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	79592,8	6.14%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	155774,8	12.01%
Податок на додану вартість з імпортних товарів	14070000	380714,4	29.36%
Ввізне мито	15010000	36854,9	2.84%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	38177,2	2.94%
Вивізне мито	15020000	1322,3	0.10%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	17000000	0,5	0.00%
Інші податки та збори	19000000	3916,5	0.30%
Неподаткові надходження	20000000	175358,0	13.52%

Продовження таблиці В.1

Доходи від власності та підприємницької діяльності	210000000	56021,9	4.32%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	220000000	12975,5	1.00%
Інші неподаткові надходження	240000000	17994,9	1.39%
Власні надходження бюджетних установ	250000000	88365,7	6.81%
Доходи від операцій з капіталом	300000000	328,7	0.03%
Надходження від продажу основного капіталу	310000000	49,3	0.00%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	320000000	250,3	0.02%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	330000000	29,0	0.00%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	420000000	1289,9	0.10%
Цільові фонди	500000000	209,4	0.02%
Офіційні трансферти	400000000	12576,1	0.97%

Джерело: складено автором на основі [8-10]

Таблиця Г.1 - Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2022 р. млн. грн.

	Код бюджетної класифікації	Доходи	% виконання
Усього		1787395,6	100.00%
Податкові надходження	10000000	949764,4	53.14%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	265477,1	14.85%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	148427,3	8.30%
Податок на прибуток підприємств	11020000	117049,9	6.55%
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	85365,0	4.78%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	569353,8	31.85%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	60699,1	3.40%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	41653,8	2.33%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	213948,0	11.97%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	14070000	253053,0	14.16%

Продовження таблиці Г.1

Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	26246,0	1.47%
Інші податки та збори	19000000	3322,4	0.19%
Неподаткові надходження	20000000	346327,7	19.38%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	87172,4	4.88%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	8166,1	0.46%
Інші неподаткові надходження	24000000	16147,0	0.90%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	234842,3	13.14%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	611,0	0.03%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	481090,7	26.92%
Цільові фонди	50000000	136,2	0.01%
Офіційні трансфери	40000000	9465,6	0.53%

Джерело: складено автором на основі [8-10]

Таблиця Д.1 - Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2023 р. млн. грн.

	Код бюджетної класифікації	Доходи	% виконання
Усього		2671998,0	100.00%
Податкові надходження	10000000	1203544,1	45.04%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	350781,9	13.13%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	206944,8	7.74%
Податок на прибуток підприємств	11020000	143837,1	5.38%
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	60327,7	2.26%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	748143,9	28.00%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	92583,9	3.46%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	74762,7	2.80%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	214639,3	8.03%
Податок на додану вартість з імпорتنних товарів	14070000	366158,0	13.70%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	40559,4	1.52%
Інші податки та збори	19000000	3731,1	0.14%
Неподаткові надходження	20000000	991601,7	37.11%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	123912,4	4.64%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	14257,6	0.53%
Інші неподаткові надходження	24000000	41025,8	1.54%

Продовження таблиці Д.1

Власні надходження бюджетних установ	250000000	812405,9	30.40%
Доходи від операцій з капіталом	300000000	100,3	0.00%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	420000000	433404,5	16.22%
Цільові фонди	500000000	432,1	0.02%
Офіційні трансферти	400000000	42915,3	1.61%

Джерело: складено автором на основі [8-10]